

Հասմիկ Հակոբյան

Երևանի պետական համալսարանի սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի
հայցորդ, ՀՀ կենտրոնական բանկի ֆինանսական դիպարկումների կենտրոնի
ռազմավարական վերլուծությունների և վերահսկողության բաժնի մասնագետ
Էլ. հասցե՝ hasmikhakobyanm95@gmail.com

DOI: 10.53614/18294952-2024.2-49

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹՆ ՈՒ ԿԱՊԸ ԿՈՌՈՒՊՑԻԱՅԻ ՀԵՏ. ՏԵՍԱԿԱՆ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն ուսումնասիրության շրջանակներում քննարկման առարկա է դարձվել սեփականության իրավունքի և կոռուպցիայի կապն ու դրանց սահմանադրաիրավական նշանակությունը: Նշյալ հիմնահարցերի համատեքստում դիտարկվել են ինչպես սեփականության իրավունքի սահմանադրաիրավական բնույթն ու այդ հարցի առնչությամբ առկա տեսական մոտեցումները, այնպես էլ կոռուպցիայի՝ որպես պետականության հիմքերը կազմալուծող երևույթի բնույթն ու դրա դեմ պայքարի սահմանադրաիրավական ասպեկտները:

Կարևորելով համալիր ուսումնասիրության իրականացման անհրաժեշտությունը՝ աշխատանքում ներկայացվել են սեփականության իրավունքի բնույթի վերաբերյալ տեսական տարբեր մոտեցումներ՝ չսահմանափակվելով սեփականության միայն սահմանադրաիրավական բնույթը մատնանշող տեսակետներով: Միևնույն ժամանակ ներկայացված տեսակետների համալիր վերլուծության արդյունքում ձևավորվել է այն մոտեցումը, որ սեփականության իրավունքն ունի սահմանադրաիրավական բնույթ, այն անմիջականորեն փոխկապակցված է կոռուպցիայի հետ, ուստի այս երկու իրողությունների բնույթ-

թով պայմանավորված հարկ է ինչպես սեփականության իրավունքն, այնպես էլ դրա սահմանափակումն ու այդ համատեքստում կոռուպցիայի դեմ պայքարը դիտարկել նախ սահմանադրաիրավական համատեքստում:

Հիմնաբառեր. սեփականություն, սեփականության իրավունք, կոռուպցիա, սահմանադրաիրավական, կոռուպցիայի դեմ պայքար, սեփականության իրավունքի սահմանափակում:

Ներածություն

Սեփականության իրավունքն իրավամբ կարող ենք համարել բավականին ուսումնասիրված և բազմակողմանի դիտարկված ինստիտուտ, սակայն այդ հանգամանքը չի խոչընդոտում անդրադառնալ սեփականության իրավունքի էության բացահայտմանը՝ այն դիտարկելով բովանդակային այնպիսի հարթություններում, որոնց համատեքստում չի քննարկվել: Սեփականության իրավունքի սահմանադրաիրավական բնույթի մատնանշումն ինքնանպատակ չէ, քանի որ տեսական հարթության շրջանակներում կարևոր է յուրաքանչյուր ինստիտուտի դիտարկումն այնպիսի համատեքստում, որը բխում է տվյալ ինստիտուտի իրական բնույթից և էությունից և համահունչ է այդ ինստիտուտի հիմնական նշանակությանը:

Միևնույն ժամանակ կարևոր նշանակություն ունի սեփականության իրավունքի փոխկապակցվածության հիմնահարցի պարզաբանումն այնպիսի արատավոր երևույթի հետ, ինչպիսին կոռուպցիան է: Այս համատեքստում կոռուպցիան դիտարկելով որպես պետականության հիմքերը կազմալուծող երևույթ, կարևոր է վեր հանել ինչպես դրա կապը սեփականության իրավունքի հետ, այնպես էլ այդ երևույթների դիտարկումը հենց սահմանադրաիրավական ասպեկտներով՝ հաշվի առնելով դրանց բնույթն ու նշանակությունը:

Ուսումնասիրության նպատակը սեփականության իրավունքի և կոռուպցիայի միջև գոյություն ունեցող կապի վերհանումն է, ինչպես նաև դրանց սահմանադրաիրավական նշանակության ընդգծումը:

Մեթոդ

Ուսումնասիրության իրականացման շրջանակներում կիրառվել են ինչպես ընդհանուր գիտական, այնպես էլ իրավական մեթոդները: Մասնավորապես, մեր կողմից լայնորեն կիրառվել են համակարգային կառուցվածքային, իրավահամեմատական, իրավական վերլուծության մեթոդները:

Արդյունքներ և քննարկում

XVIII դարի լուսավորիչների հայեցակետում սեփականության հիմնախնդիրը շաղկապվում է իրավական պետության նրանց իդեալի հետ: Ըստ այդմ՝ իրավունքից հետո սեփականությունը քաղաքակրթության երկրորդ հրամայականն է (Միրումյան, 2003, էջ 210): Այսինքն սեփականությունն ի սկզբանե

կապվում է պետության և իրավունքի ստեղծման հետ և դրվում դրանց հիմքում, ինչը, մեր դիտարկմամբ, պետք է ունենա ելակետային նշանակություն սեփականության իրավունքի էության բացահայտման հարցում:

Հեգելը մարդուն դիտում է որպես իրեն պատկանող սեփականության հետ անբաժանելի անձ: Ըստ Հեգելի, ցանկացած մարդու, քաղաքացու սեփականությունը հանդիսանում է նրա ազատության, հնարավորությունների զարգացման նախապայմանը: Հեգելը մարդու ազատությունների իրականացման մեջ իրավունքի և պետության դերը ցույց է տալիս սեփականության միջոցով: Նրա կարծիքով՝ սեփականության նկատմամբ անձի իրավունքը տրվում է ծննդյան պահից և չի կարող նրանից բաժանվել: Հեգելյան փիլիսոփայության տեսական կառուցվածքում «ազատություն», «իրավունք» և «սեփականություն» կատեգորիաների կենտրոնում մարդն է (Гегель, 1990, էջ 100): Այսինքն՝ սեփականությունն անմիջականորեն կապվում է մարդու էության, բնույթի և դրանցից բխող պահանջմունքների հետ, ուստի սեփականության իրավունքի ձեռքբերման, դեպի այս կամ այն սեփականությանը ձգտելու կամ որևէ երևույթի նկատմամբ սեփականության իրավունք ստանալու նկրտումները բխում են անձի էությունից, նրա առջև ծառացած մարտահրավերներից և գոյություն ունեցող խնդիրներից: Այս համատեքստում սեփականության իրավունքը նախքան սուբյեկտի՝ իրեն պատկանող գույքն իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրավական հնարավորություն դիտարկելը, ընկալվում է որպես անձի էությունից բխող, նրա հիմնական իրավունքների և ազատությունների հիմքը կազմող սահմանադրաիրավական ինստիտուտ:

Իսկ դեռևս 18-րդ դարի վերջին անգլիացի փիլիսոփա Ջոն Լոքը հայտարարել է մարդու անկապտելի իրավունքների սրբազան անձեռնմխելիության մասին, որոնցից կարևոր են կյանքի, ազատության և սեփականության իրավունքները (Локк, 1960, էջ 8):

Վերոգրյալ տեսական պատկերացումները սեփականության իրավունքի վերաբերյալ հնարավորություն են ընձեռում ձևավորելու այն գաղափարը, որ սեփականության իրավունքն իրապես իրավական պետության գաղափարական հիմքն է, որի շուրջ խառնվում են մի շարք այլ հիմնարար իրավունքներ և ազատություններ: Վերոնշյալ համատեքստում ցանկանում ենք անդրադառնալ տեսական հարթության շրջանակներում առաջ քաշված այն բանավեճին, թե իրավունքի որ ճյուղի կարգավորման առարկան է հանդիսանում սեփականության իրավունքը:

Գիտական գրականության մեջ իրավունքի ինստիտուտը բնորոշվում է որպես իրավական նորմերի համակցություն, որոնք կարգավորում են միասեռ հասարակական հարաբերությունները: Սեփականության հարաբերությունները կարգավորվում են իրավունքի տարբեր ճյուղերի միջոցով: Ուստի սեփականության իրավունքի ինստիտուտը ունի կոմպլեքսային բնույթ (Քրմոյան, 2002, էջ 198):

Սեփականության իրավունքը տեսական գրականության շրջանակներում ներկայացվում է որպես՝

1. իրավական նորմերի հավաքածու, որը ընձեռում և դրա հետ մեկտեղ սահմանափակում է սեփականատիրոջ ազատությունը,
2. ազատություն, որը ընձեռվում և սահմանափակվում է իրավունքի նորմերով (Սեյրանյան, 2015, էջ 41):

Սեփականության իրավունքը, որպես սահմանադրաիրավական ինստիտուտ գիտական աշխատություններում նեղացվում և ներկայացվում է շատ աղքատիկ ձևով: Որոշ հեղինակներ թերագնահատում են սահմանադրական իրավունքի դերը սեփականության հարաբերությունների կարգավորման հարցում: Օրինակ՝ Ե.Ս. Սուխանովը այս հարցի վերաբերյալ կարծիք է արտահայտել, որ սեփականության հարաբերությունները իրավաբանորեն կարգավորվում են իրավունքի տարբեր ճյուղերի նորմերով: Իրավական նորմերի համակցությունը, որոնք կարգավորում են սեփականության հարաբերությունները, ունեն համալիր, միջճյուղային բնույթ, որոնց հիմքն են կազմում անկասկած քաղաքացիական իրավունքի նորմերը (Суханов, 1991, էջ 17):

Այս տեսակետի հիմք է հանդիսացել այն փաստը, որ սեփականության իրավունքն առավել մանրամասնորեն կարգավորվում է քաղաքացիական իրավունքի կողմից: Այդ է պատճառը, որ առավել հաճախ սեփականության իրավունքը դիտվում է որպես քաղաքացիական իրավունքի ինստիտուտ:

Սակայն բերված տեսակետը թերի է այն առումով, որ անտեսված է սահմանադրության նշանակությունը՝ սեփականության հարաբերությունների կարգավորման հարցում: Ավելի ճիշտ սխալ ձևով է մեկնաբանվում սահմանադրական իրավունքի տեղը սեփականության իրավունքը կարգավորող իրավունքի ճյուղերի շարքում: Ասել, որ սեփականության իրավունքի կարգավորման հարցում հիմք են հանդիսանում քաղաքացիական իրավունքի նորմերը, կնշանակի նվազեցնել սեփականության իրավունքի դերն ու նշանակությունը: Ճիշտ կլինի ասել, որ սեփականության հարաբերությունների կարգավորման հիմք են հանդիսանում սահմանադրական իրավունքի նորմերը, սակայն առավել մանրամասն սեփականության իրավունքը կարգավորվում է քաղաքացիական իրավունքի կողմից (Քրմոյան, 2002, էջ 199):

Հետաքրքիր է այս հարցի կապակցությամբ բերել նույն Ե. Սուխանովի կարծիքը այն մասին, որ իրավունքն առաջանում է հենց սեփականության հարաբերությունների պաշտպանության համար: Այդպիսի պաշտպանությունը կազմում է տնտեսական հարաբերությունների կարգավորման իրավական բովանդակությունը, իսկ սեփականության իրավունքը այդ տեսանկյունից դառնում է ամբողջ իրավական համակարգի կենտրոնական ինստիտուտներից մեկը (Суханов, 1991, էջ 23):

Այո, սեփականությունը հանդիսանում է իրավական համակարգի կենտրոնը և սեփականության սահմանադրաիրավական կարգավորումից է կախված այդ իրավունքի հետագա կարգավորումը իրավունքի այլ ճյուղերի կողմից: Եվ այդ պարագայում սխալ է սեփականության իրավունքը համարել միայն քաղաքացիական իրավունքի ինստիտուտ և քաղաքացիական իրավունքը բնորոշել որպես սեփականության հարաբերությունների կարգավորման հիմնական իրավունքի ճյուղ: Ճիշտ կլինի ասել, որ սեփականության

իրավունքը հանդիսանում է քաղաքացիական իրավունքի ինստիտուտ, որի հիմքերը ամրագրվում են սահմանադրական իրավունքի կողմից (Քրմոյան, 2002, էջ 200):

Ներկայում սեփականության իրավունքը նախևառաջ քննարկվում է սահմանադրաիրավական մակարդակով (մակրո ասպեկտով), քանի որ սեփականության իրավունքի էությունն ամենից առաջ հենց սահմանադրա-իրավական հարթությունում է բացահայտվում: Այս հարթությունում է ակնդետ երևում, թե ինչ դեր է խաղում սեփականության իրավունքի ինստիտուտը ժամանակակից քաղաքացիական հասարակության պայմաններում, որքանով է այն նպաստում անձի ազատության ապահովմանը (Քամալյան, 2018, էջ 76):

Եթե փորձենք ամփոփել վերոնշյալ բոլոր մոտեցումները՝ կնկատենք, որ սեփականության և սեփականության իրավունքի շուրջ ձևավորվող հարաբերություններն իրապես կազմում են մարդկանց կենսագործունեության հիմքը, այն առանցքը, որի շուրջ ծավալվում է մարդկանց իրավունքների և պարտականությունների հոսքը, իսկ յուրաքանչյուր առանցքային և հիմնարար իրավական ինստիտուտ կամ ենթահարց, իր ամրագրումն է ստանում նախ սահմանադրական իրավունքի մակարդակով՝ հանդիսանալով սահմանադրական իրավունքի առարկա:

Ըստ այդմ, կարևոր ենք համարում բացահայտել սեփականության իրավունքի սահմանադրաիրավական բնույթը՝ Սահմանադրությամբ սեփականության իրավունքի վերաբերյալ առկա կարգավորումների լույսի ներքո:

Ինչպես 1995 թվականի հուլիսի 5-ի հանրաքվեով ընդունված Սահմանադրության, այնպես էլ 2005 և 2015 թվականներին կատարված սահմանադրական փոփոխություններով Սահմանադրության մակարդակով կարևորվում է սեփականության պաշտպանությունն ու սեփականության իրավունքի երաշխավորումը:

Մասնավորապես, Սահմանադրության՝ «Սահմանադրական կարգի հիմունքները» վերտառությամբ 1-ին գլխի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասով նշվում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում ճանաչվում և հավասարապես պաշտպանվում են սեփականության բոլոր ձևերը: Այս հանգամանքի ամրագրումը սահմանադրական կարգի հիմունքներում արդեն իսկ խոսում է այն մասին, որ սեփականության իրավունքը սահմանադրական իրավունքի առանցքային ինստիտուտներից է, որի իրավական ամրագրման ակունքն ու սկզբնաղբյուրը հենց Սահմանադրությունն է:

Միևնույն ժամանակ սեփականության իրավունքը սահմանադրական մակարդակով առավել մանրամասն կարգավորման է ենթարկվել Սահմանադրության՝ «Մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները» վերտառությամբ 2-րդ գլխի 60-րդ հոդվածի շրջանակներում: Մասնավորապես, Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանվում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի օրինական հիմքով ձեռք բերած սեփականությունն իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրավունք: Սահմանադիրը սեփականության իրավունքի պաշտպանության լույսի ներքո դիտարկում է նաև յուրաքանչյուրի ժառանգելու իրավունքը:

Սահմանադրական վերոնշյալ կարգավորման բովանդակության գնահատման արդյունքում իրավամբ կարող ենք նշել, որ սահմանադրորեն նախանշվում են այն իրավագործությունները, որոնք կազմում են սեփականության իրավունքի բովանդակությունը, մասնավորապես՝ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրավական հնարավորությունները: Ավելին, սահմանադիրը նախանշում է նաև, որ այս իրավունքի պաշտպանությունը տարածվում է բացառապես օրինական հիմքով ձեռք բերված սեփականության վրա՝ բացառելով նաև ոչ օրինական ձևով ձեռք բերված սեփականությունը սահմանադրորեն երաշխավորված սեփականության լույսի ներքո պաշտպանելու հնարավորությունը: Այս կարևոր և սկզբունքային մոտեցումները հանդիսանում են սեփականության իրավունքի հիմնական էությունը, ուստի իրավունքի ցանկացած այլ ճյուղի կողմից նախատեսվող իրավակարգավորումները պետք է բխեն այս սկզբունքներից և ծառայեն դրանց կենսագործմանը:

Սեփականության իրավունքի սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտմանն իր որոշումներում անդրադարձել է նաև Սահմանադրական դատարանը՝ ևս մեկ անգամ ընդգծելով սեփականության իրավունքի սահմանադրաիրավական բնույթը և ներկայացնելով առանցքային դիրքորոշումներ սեփականության իրավունքի բովանդակային սահմանների վերաբերյալ:

Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2017 թվականի հունվարի 31-ի ՍԴՈ-1340 որոշմամբ արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ ՀՀ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերում ամրագրված դրույթները կազմում են սեփականության իրավունքի հիմնական բովանդակությունը՝ ամրագրելով այն իրավագործությունները, որոնցից յուրաքանչյուր ոք անարգել պետք է կարողանա օգտվել սեփականության հիմնական իրավունքն իրականացնելիս, այսինքն՝ անձը պետք է առանց որևէ խոչընդոտի կարողանա իրականացնել սեփականությունն իր հայեցողությամբ տիրապետելու իրավունքը, օգտագործելու իրավունքը, տնօրինելու իրավունքը, ինչպես նաև ժառանգելու իրավունքը: Միևնույն ժամանակ, սահմանադիրը նշված իրավունքների իրականացումը երաշխավորելու՝ պետության պոզիտիվ պարտականության կատարումը պայմանավորում է բացառապես օրինական հիմքերով ձեռք բերված սեփականությամբ: Հետևաբար, միայն օրինական հիմքով ձեռք բերված սեփականության դեպքում անձը հանրային իշխանություններից կարող է պահանջել սեփականության հիմնական իրավունքի մաս կազմող՝ վերը նշված իրավունքների իրականացման երաշխավորում»:

Մեկ այլ որոշմամբ Սահմանադրական դատարանը նշել է, որ «Սեփականության իրավունքը որպես ժողովրդավարական, սոցիալական և իրավական պետության պայմաններում անձի իրավունքների ու ազատությունների երաշխավորման բնութագրիչ, միաժամանակ նաև՝ որպես մասնավոր և հանրային իրավահարաբերությունների կարգավորման կառուցակարգ ունի սահմանադրաիրավական կարևոր նշանակություն: Այն միջազգային իրավական ամրագրում է ստացել Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրում (հոդված 17-րդ), Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների

պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի թիվ 1 արձանագրությունում, որի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ ունի իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի զրկել իր գույքից, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա կատարվում է ի շահ հանրության և այն պայմաններով, որոնք նախատեսված են օրենքով ու միջազգային իրավունքի ընդհանուր սկզբունքներով: Միաժամանակ, հիշյալ արձանագրության 1-ին հոդվածի 2-րդ մասն արտոնում է օրենքով նախատեսել այնպիսի իրավակարգավորումներ, որպիսիք պայմանավորված են հանրային շահերով կամ անհրաժեշտ են հարկերի, տուրքերի կամ տուգանքների վճարումն ապահովելու համար:» (ՄԴՈ-1432, 30.10.2018):

Սահմանադիրը նախատեսում է ոչ միայն սեփականության իրավունքի հիմնական բովանդակությունը, այլև դրա սահմանափակման հիմքերը, մասնավորապես, նշելով, որ սեփականության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ հանրության շահերի կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով: Սահմանադրական մակարդակով սեփականության իրավունքի սահմանափակման հիմքերի հստակ նախատեսումը նույնպես նախանշում է այն սահմանները, որոնց համատեքստում իրավունքի մյուս ճյուղերի կողմից կարող են կարգավորման ենթարկվել սեփականության իրավունքի սահմանափակման դեպքերը:

Սեփականության իրավունքի վերաբերյալ իր որոշումներից մեկով ՎՃՌաբեկ դատարանը նույնպես արտահայտել է իրավական դիրքորոշում առ այն, որ «(...) Գույքի տիրապետման, տնօրինման և օգտագործման՝ սեփականատիրոջ իրավագործությունները մեծ կարևորության իրավական արժեքներ են, որոնք ունեն սահմանադրական բնույթ: Դրանց սահմանափակման համար անհրաժեշտ է, որ հակակշիռ իրավական շահը ունենա բացառիկ նշանակություն (...)» (ՎՃՌաբեկ դատարանի՝ Ա. Հայրապետյանի գործով 2010 թվականի օգոստոսի 27-ի թիվ ԵՇԴ/0001/11/10 որոշումը):

Վերոնշյալ հանգամանքները վկայում են սեփականության իրավունքի սահմանադրաիրավական բնույթի, սահմանադրական մակարդակով դրա հիմնարար կողմերի ամրագրման անհրաժեշտության մասին, ուստի իրավամբ կարող ենք նշել, որ սեփականության իրավունքը և այդ իրավունքի շուրջ ձևավորվող հարաբերությունները՝ իրավունքի պաշտպանության և իրավաչափ սահմանափակման առումներով, հանդիսանում են սահմանադրական իրավունքի առարկա, այլ է հարցը, որ այդ իրավունքի իրացման մի շարք մանրամասներ և մասնավոր դեպքեր իրենց արտացոլումն են գտնում ինչպես քաղաքացիաիրավական նորմերի, այնպես էլ իրավունքի այլ ճյուղերի կարգավորման տիրույթում:

Սակայն քաղաքացիաիրավական նորմերը, որքան էլ պարունակեն սեփականության իրավունքի վերաբերյալ տարբեր կարգավորումներ, երբևէ չեն կարող նախանշել ելակետային չափանիշներ, որոնք ազդեցություն ունենան սեփականության իրավունքի էության, բնույթի, նշանակության, դրա բովանդակային սահմանների և սահմանափակումներին ներկայացվող պահանջների վրա: Այս բոլոր հանգամանքները նախատեսվում են սահմանադր-

րական մակարդակով, ուստի հենց սահմանադրական մակարդակով է որոշվում սեփականության իրավունքի բնույթը, իսկ քաղաքացիաիրավական նորմերն ընդամենը նախատեսում են այս իրավունքի իրացման մանրամասները՝ անվերապահորեն հետևելով սահմանադրական կարգավորումներին, քանի որ հակառակ պարագայում, դառնալով սահմանադրաիրավական վեճի առարկա, կարող են ձանաչվել հակասահմանադրական և դադարել գոյություն ունենալուց: Ավելին, սեփականության իրավունքին առնչվող հիմնահարցեր քննարկվում են ոչ միայն քաղաքացիաիրավական, այլև քրեաիրավական հարաբերությունների համատեքստում, մասնավորապես, հանցավոր գույքը օրինական հիմքով ձեռք բերված սեփականությունից տարբերակելու, ինչպես նաև հանցավոր ծագում ունեցող գույքի հետ կապված գործարքները արգելելու համար համարժեք և արդյունավետ մեխանիզմներ մշակելու առումներով, սակայն այդ հանգամանքները չեն կարող ստվերել սեփականության իրավունքի սահմանադրաիրավական բնույթը:

Ամփոփելով գտնում ենք, որ իրավական յուրաքանչյուր ինստիտուտի՝ այս կամ այն իրավունքի ճյուղին պատկանելության բացահայտման հարցում կարևոր նշանակություն ունի այն հանգամանքը, թե իրավունքի որ ճյուղի կողմից են տրվում տվյալ ինստիտուտի կամ իրավունքի առանցքային, ելակետային գաղափարները, որոնք չեն կարող փոփոխվել կամ խեղաթյուրվել իրավունքի այլ ճյուղերի կողմից: Իհարկե վերոնշյալ մոտեցմանը կարող են ներկայացվել հակափաստարկներ առ այն, որ Սահմանադրությամբ տրվում են բոլոր իրավունքների և իրավական գրեթե բոլոր ինստիտուտների առանցքային և հիմնարար գաղափարները, որոնց պետք է համապատասխանեն օրենսդրական մյուս կարգավորումները, սակայն սեփականության և սեփականության իրավունքի շուրջ ձևավորվող հարաբերությունները, ինչպես արդեն նշեցինք, հանդիսանում են պետության և իրավունքի ձևավորման և կայացման հիմքը, իսկ այդպիսի ինստիտուտները հանդիսանում են հենց սահմանադրական իրավունքի կարգավորման առարկա:

Պետականության և իրավունքի կայունության ապահովման հարցում չափազանց կարևոր դերակատարում ունի նաև կոռուպցիայի դեմ պայքարը, քանի որ կոռուպցիան այն հիվանդությունն է, որն ամբողջությամբ կազմալուծում է պետականությունն ու դրա հիմքերը՝ լուրջ վտանգներ ստեղծելով անձանց իրավունքների և ազատությունների երաշխավորված պաշտպանության հարցում: Այս ամենով պայմանավորված իրավունքի տարբեր ճյուղերի, գլխավորապես քրեական իրավունքի շրջանակներում մշտապես մշակվել և մշակվում են պատասխանատվության տարբեր մեխանիզմներ կոռուպցիոն բնույթ կրող իրավախախտումների համար: Սակայն, ինչպես արդեն նշեցինք, խնդիրն առավել համակարգային և համալիր բնույթ է կրում, ուստի կոռուպցիան և կոռուպցիայի դեմ պայքարը չեն կարող համարվել միայն քրեական իրավունքի կարգավորման առարկա: Ավելին՝ գտնում ենք, որ այս արատավոր երևույթները՝ կապված լինելով պետականության և իրավունքի գերակայության ապահովման հետ, մեծապես առնչվում են հենց սահմանադրական իրավունքի հետ, քանի որ պետականության և իրավունքի հիմ-

քերը նախատեսվում են հենց Սահմանադրությամբ, ուստի այդ հիմքերը կազմալուծող երևույթների դեմ պայքարը նույնպես պետք է սկսել հենց սահմանադրաիրավական մակարդակով:

Վերոգրյալ նկատառումների լույսի ներքո կարևոր ենք համարում անդրադառնալ նաև սեփականության, սեփականության իրավունքի և կոռուպցիայի, ինչպես նաև կոռուպցիայի դեմ պայքարի միջև փոխադարձ կապին:

Կարելի է ասել, որ կոռուպցիան կամ դրան հակվածությունը միշտ կամ գրեթե միշտ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կապված են սեփականության, ըստ այդմ նաև սեփականության իրավունքի հետ: Մասնավորապես, կոռուպցիոն բնույթի մտադրությունների հիմքում շահ կամ օգուտ ստանալն է, ըստ այդմ երբ մենք ունենք կոնկրետ հնարավորություն դիմելու կոռուպցիոն որևէ դրսևորման, այդ հնարավորությունները գլխավորապես կրում են նյութական բնույթ կամ հետագայում են պատրաստվում նյութականացվել, և վերջում, երբ մենք արդեն իսկ դիմում ենք կոնկրետ կոռուպցիայի, ինչպես մեր քայլերը, այնպես էլ հետագա արդյունքներն ուղղված են շահ կամ օգուտ ստանալուն կամ տալուն, ուստի կոռուպցիան բոլոր դեպքերում պտտվում է սեփականության առանցքի շուրջ: Ավելին, կարելի է ասել՝ կոռուպցիայի ծագումը նույնպես կապված է հենց սեփականության և սեփականության իրավունք ձեռք բերելու հետ, քանի որ կոռուպցիոն դրսևորումներ ունեցող արարքի կատարման հակվածության վերջնաարդյունքը շահի կամ օգուտի ստացումն է:

Վերոգրյալից հետևում է, որ կոռուպցիան և սեփականությունը /սեփականության իրավունքը/ փոխկապակցված երևույթներ են, ուստի կոռուպցիայի դեմ պայքարի միջոցների գործադրումն ու հատկապես սեփականության իրավունքի պաշտպանությունն ու դրա սահմանափակումը պետք է դիտարկել համալիր հետազոտության շրջանակներում՝ կարևորելով յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում սեփականության իրավունքի սահմանադրաիրավական պաշտպանության առարկա հանդիսանալու, այսինքն՝ օրինական հիմքով ձեռք բերված լինելու, կոռուպցիոն դրսևորում ունեցող արարքի և կոնկրետ սեփականության միջև կապի, կոռուպցիոն դրսևորում ունեցող արարքների դեմ հասցեական պայքար մղելու հանգամանքների գնահատման համատեքստում:

Կոռուպցիայի՝ որպես պետականության և պետական ինստիտուտները կազմալուծող երևույթի, սեփականության իրավունքի՝ որպես սահմանադրաիրավական կարևոր ինստիտուտի, ինչպես նաև կոռուպցիայի դեմ պայքարի միջոցների գործադրման հարցում Սահմանադրությամբ ամրագրված՝ իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումներին ներկայացվող պահանջներին համահունչ կիրառվելու հրամայականի պայմաններում կոռուպցիայի և սեփականության իրավունքի կապն ու սեփականության իրավունքի էության դիտարկումը կոռուպցիայի դեմ պայքարի համատեքստում առաջին հերթին պետք է քննարկման առարկա դարձվեն հենց սահմանադրաիրավական ասպեկտներով՝ հաշվի առնելով դրանց առնչությամբ հիմնաքարային հարցերին մանրամասնորեն անդրադառնալու և այդ հարցերի

քննարկումը միայն նեղ ոլորտային (քրեական կամ քաղաքացիական) շրջանակներով չսահմանափակելու կարևորությունը:

Մասնավորաբար, եթե քրեական իրավունքի շրջանակներում շեշտադրվում է կոռուպցիոն բնույթի կոնկրետ հանցագործությունները, դրանց կատարման առանձնահատկությունները, դրանց կանխման հնարավորությունները բացառապես քրեաիրավական ասպեկտներով, իսկ մասնավոր իրավունքի համատեքստում արդի պայմաններում կարևորվում է ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման ինստիտուտի արդյունավետ գործարկումը, ոչ օրինական հիմքով ձեռք բերված սեփականության բացահայտումը, գույքի ուսումնասիրության պատշաճ իրականացումը, հայցերի ներկայացումն ու հայցի ապահովման միջոցների արդյունավետ գործարկումը, ապա սահմանադրաիրավական ասպեկտներով հնարավոր է դիտարկել վերոթվարկյալ երևույթների առաջացման իրական նախադրյալները, դրանց բուն էությունն ու բացասական ազդեցությունը պետական իշխանություն-հասարակություն հարաբերությունների, սահմանադրականության և իրավունքի գերակայության ապահովման շրջանակներում: Ավելին, նշյալ համատեքստերում դիտարկվող խնդիրների քննարկումը հնարավորություն կընձեռի առավել հեռանկարային և արդյունավետ լուծումներ առաջադրել դրանց հաղթահարման հարցում, քանի որ յուրաքանչյուր խնդրին արդյունավետ լուծում գտնելու համար նախ հարկ է վեր հանել խնդրի բուն էությունն ու նշանակությունը, խորքային բնույթն ու առաջացման իրական պատճառները:

Ողջ վերոգրյալը հնարավորություն է տալիս փաստելու, որ կոռուպցիայի դեմ պայքարը, այդ հարցում սեփականության իրավունքի սահմանափակման խնդիրներն ունեն սահմանադրաիրավական ասպեկտներ, ուստի այդ համատեքստում դրանց դիտարկումն իրենից մեծ կարևորություն է ներկայացնում ինչպես նշյալ ինստիտուտների և դրանց շուրջ ձևավորված հիմնախնդիրների բացահայտման ու լուծումների առաջադրման, այնպես էլ իրավունքի այլ ճյուղերի համատեքստում նշյալ խնդիրների քննարկման տեսանկյունից:

Եզրակացություն

Ամփոփելով կատարված ուսումնասիրության արդյունքները՝ հարկ է առանձնացնել հետևյալ եզրահանգումները.

Սեփականության իրավունքն ու կոռուպցիան փոխկապակցված են միմյանց հետ՝ հաշվի առնելով այն իրողությունը, որ կոռուպցիոն յուրաքանչյուր դրսևորում ենթադրում է ձգտում դեպի սեփականության իրավունք կամ այն հետագայում ձեռք բերելու միտում, ինչից հետևում է, որ կոռուպցիային հակվածությունը, ինչպես նաև կոռուպցիայի դեմ պայքարի միջոցների գործադրումը աղերսվում են սեփականության իրավունքի, ինչպես նաև դրա սահմանափակման իրավաչափության գնահատման հարցերի հետ:

Հաշվի առնելով մի կողմից սեփականության իրավունքի՝ որպես անձի հիմնարար իրավունքների և ազատությունների առանցքը կազմող արժեքի, մյուս կողմից կոռուպցիայի՝ որպես պետականության հիմքերը կազմալուծող երևույ-

թի էությունը՝ հարկ է վերոնշյալ երկու իրավական ինստիտուտները դիտարկել նախևառաջ սահմանադրաիրավական համատեքստում՝ կարևորելով դրանց բնույթը կազմող հիմնահարցերի վերհանման անհրաժեշտությունը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

- Միրումյան, Ռ. (2003). *Պատմափիլիսոփայական հայեցակարգերը XIX դարի հայ փիլիսոփայության մեջ*: Մեթոդաբանական վերլուծություն: Երևան:
- Մեյրանյան, Ի. (2015). Սեփականության իրավունքը որպես տնտեսական և իրավական կատեգորիա, *ԼՂՀ դատական իշխանություն*, № 3, 2015 էջ 37–44:
- Քամալյան, Ն. (2018). Սեփականության և սեփականության իրավունքի հասկացությունը և փոխադարձ կապը, *Դատական իշխանություն*, 11 – 12 (233–234), Երևան:
- Քրմոյան, Ս. (2002) Սեփականության իրավունքը որպես սահմանադրական իրավունքի ինստիտուտ, *Կանթեղ. Գիտական հոդվածների ժողովածու*, Իրավագիտություն, 2002, հատոր 4, Երևան, էջ 198–212:
- Суханов Е.А. (1991). *Лекции о праве собственности*. М., Юрид. лит.
- Гегель, Г. В. (1990). *Философия права*. Введение. Перевод Б.Г.Стоппнера и М.И.Левиной. Редакторы и составители тома Д.А.Керимов и В.С.Нерсисянц. М.: Мысль.
- Локк Д. (1960). *Избранные философские произведения*. М., Т. 2.

References

- Mirumyan, R. (2003). *Patmapilisopayakan hayecakargery XIX dari hay pilisopayutyan mej*, Metodabanakan verlucutyun, [Historical–philosophical concepts in 19th century Armenian philosophy, Methodological analysis], Yerevan. (In Arm.)
- Seyranyan, I. (2015). Sepakanutyan iravunqy vorpes tntesakan ev iravakan kategoria, [Property rights as an economic and legal category], *LGHH datakan ishkhannutyun*, № 3, 2015 ej 37–44. (In Arm.)
- Qamalyan, N. (2018). Sepakanutyan ev sepakanutyan iravunqi haskatsutyuny ev pokhadardz kapy, [The concept and interrelationship of ownership and property rights], *Datakan ishkhannutyun*, ej 11–12, Yerevan. (In Arm.)
- Qrmoyan S. (2002) Sepakanutyan iravunqy vorpes sahmanadrakan iravunqi institut, [The right to property as an institution of constitutional law], Kantegh. Gitakan hodvatsneri zhoghovatsu, Iravagitutyun, 2002, hator 4, Yerevan, ej 198–212. (In Arm.)
- Sukhanov, Ye. A. (1991). *Lektsii o prave sobstvennosti* [Lectures on property rights]. М., Yurid. lit. (In Russ.)
- Hegel, G. W. (1990). *Philosophia prava*. Vvedenie. [Philosophy of Law, Introduction]. Perevod B.G. Stolpnera i M.I. Levinoy. Redaktory i sostaviteli toma D.A. Kerimov i V.S. Nersesyants. М.: Mysl. (In Russ.)
- Lok, D. (1960). *Izbrannie filosofskie proizvedenia* [Selected philosophical works]. М., Т. 2. (In Russ.)

Асмик Акобян

*Специалист отдела стратегического анализа и контроля Центра
финансового мониторинга Центрального банка РА, соискатель кафедры*

конституционного права ЕГУ

Эл. адрес: hasmikhakobyanm95@gmail.com

КОНСТИТУЦИОННАЯ ПРИРОДА ПРАВ СОБСТВЕННОСТИ И СВЯЗЬ С КОРРУПЦИЕЙ. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

В рамках данного исследования рассмотрена связь между правами собственности и коррупцией и их конституционное значение. В контексте указанных вопросов анализируются как конституционно-правовая природа прав собственности, так и существующие теоретические подходы к данной проблеме. Кроме того, изучена природа коррупции как явления, подрывающего основы государственности, а также конституционно-правовые аспекты борьбы с ней.

Подчеркивая необходимость комплексного исследования, в работе представлены различные теоретические подходы к природе права собственности, не ограничивающиеся точками зрения, указывающими на конституционную природу собственности. В силу взаимосвязи этих двух явлений необходимо рассматривать как право собственности и его ограничения, так и борьбу с коррупцией прежде всего в конституционном контексте.

Ключевые слова: Собственность, права собственности, коррупция, конституционная природа, борьба с коррупцией, ограничение прав собственности.

Hasmik Hakobyan

*Specialist of Strategic Analysis and Control Department, Financial Monitoring
Center, Central Bank of RA, Ph.D. student at the YSU Chair of Constitutional law*

Email: hasmikhakobyanm95@gmail.com

THE CONSTITUTIONAL NATURE OF PROPERTY RIGHTS AND THE RELATIONSHIP WITH CORRUPTION. THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS

This study explores the connection between property rights and corruption, as well as their constitutional implications. In this context, both the constitutional and legal nature of property rights and the existing theoretical approaches to this issue are analyzed. In addition, the nature of corruption as a phenomenon that undermines the foundations of statehood, as well as the constitutional and legal aspects of combating it, are considered.

Emphasizing the for a comprehensive study, this work presents various theoretical approaches to the nature of property rights, not limited to perspectives

recognizing only their constitutional nature. Due to the interconnectedness of these two realities, it is necessary to consider both the property rights and their limitations, as well as the fight against corruption, primarily within the constitutional context.

Key words: property, property rights, corruption, constitutional nature, fight against corruption, limitation of property rights.

Հոդվածը խմբագրություն է ներկայացվել՝ 2024թ. նոյեմբերի 11-ին:

Հոդվածը հանձնվել է գրախոսման՝ 2024թ. նոյեմբերի 14-ին:

Հոդվածն ընդունվել է տպագրության՝ 2024թ. դեկտեմբերի 26-ին: